

Una plantació d'arbres ornamentals amb molta necessitat d'aigua

La Devesa és una plantació de més de dos milers d'exemplars de *Platanus hispanica*, un híbrid entre l'espècie eurasiàtica *P. orientalis* i la nord-americana *P. occidentalis*. L'espai no perilla com a devesa, com a plataneda, com a plantació de plàtans o com a arbreda, segons certifiquen tots els estudis forestals i botànics que s'han fet fins ara, mentre s'hi garanteixi l'aigua durant els mesos càlids.

Text > **SALVADOR GARCIA-ARBÓS**

Fotos > **TONI VILCHES**

El caràcter vegetal de la Devesa no va començar a ser estudiat fins al 1975, en què Narcís Motjé i Surroca va presentar el primer estudi sobre el problema sanitari de l'arbreda, a instàncies dels col·legis professionals de Giro-

na. Gràcies al seu compromís, durant anys Motjé va ser el cap de l'equip de facultatius de la plataneda. L'alcalde Joaquim Nadal hi va confiar molt. Així, el 1998 Narcís Motjé, per iniciativa pròpia, va redactar l'Avantplà d'Usos de la Devesa i de Protecció de l'Arbrat,

que incloïa uns drets i uns deures a l'espai.

Des d'aleshores, la Devesa ha estat estudiada més minuciosament i tractada en conseqüència. I vet aquí uns arbres esvelts i monumentals, que s'aguanten l'un a l'altre fent pinya, i

>> *La Devesa a final d'hivern (o a començament de primavera).*

>> Inconfusible tronc de plàtan.

un fullam que tothom voldria conservar verd, però que cau i empastifa tant com encatifa. La Devesa està formada per un conreu monoespecífic de plàtans plantats sobre una superfície de 440.259 metres quadrats, paral·lels al riu Ter, entre les desembocadures del Güell i l'Onyar, al terme municipal de Girona. Hi ha 2.500 exemplars de plàtan de l'espècie *Platanus hispanica*, segons el darrer estudi de caracterització dels arbres de la Devesa de Girona dirigit pel biòleg Gerard Passola, de l'empresa consultora en arboricultura Doctor Árbol. Aquest treball específic sobre els plàtans és el segon que encarrega un equip de govern de l'Ajuntament de Girona només en aquest segle. Durant l'etapa de l'alcaldessa Anna Pagans, l'encàrrec es va fer a les empreses Jardineria Moix, Jardineria Sant Narcís i Josep Selga. I al mes de març d'aquest any, l'equip de Marta Madrenas va presentar el de Doctor Árbol.

La primavera del 2021 està prevista la publicació del llibre dels dos grans savis de la Devesa, l'enginyer de forests Narcís Motjé i la biòloga Montse Terris, que han seguit visitant la Devesa dos cops per setmana. La publicació de la proposta de pla director de gestió dels

plàtans del parc de la Devesa té el suport del programa d'ajuts de la companyia alemanya Lufthansa per a treballs vinculats a les víctimes de l'avió estavellat de Germanwings en què viatjava el seu fill, Jordi Motjé Terris, autor de moltes de les fotos que il·lustren el llibre i de la base de dades per tractar els cent cinquanta mil paràmetres recollits al llarg d'anys d'estudi. El 2014, quan el seu pare estava en tractament oncològic, va començar el treball de camp més exhaustiu i les fitxes, ja

que, segons diu, «no les tenia totes i temia que es perdessin tants d'anys d'experiència i estudi».

En aquest proper treball, els dos autors defineixen l'espai com un parc urbà de plàtans centenaris que s'han de cuidar al màxim, ja que tenen massa enemics invisibles. Arran d'unes anàlisis pagades per Motjé mateix del ADN de

fongs i bacteris de quinze mostres de plàtans, van aparèixer nous patògens al parc, especialment un fong preocupant que n'ataca el tronc principal. El llibre de Motjé i Terris tindrà una vuitantena de plànols i gràfics amb la geolocalització de cada arbre i amb una fitxa que analitza cinquanta paràmetres de cadascun, comptant-hi

les patologies. Fan notar que els problemes són als passejos principals (el central, els perimètrics, els amples i el de la Sardana), on hi ha més trànsit i també més compactació, cosa que hi impedeix el desenvolupament de les arrels i l'absorció d'aigua.

Molts s'han preguntat per què Narcís Motjé va deixar de dirigir l'equip designat per l'Ajuntament per vetllar per la Devesa. La Llei de contractes va posar fi a la seva relació més tècnica, però, segons Martí Terés, regidor de Sostenibilitat i Participació, la voluntat és seguir-hi parlant.

Sobren arbres i se n'han de talar?

Tots els estudis coincideixen que la Devesa és un geriàtric o un balneari de plàtans, però que, ben cuidats, poden viure molts d'anys. Ara, cal cuidar-los bé, ja que si un es posa malalt, s'hi acaben posant tots. Al món, hi ha documentats plàtans de cinc-cents i sis-cents anys i, fins i tot, un d'un miler d'anys a Armènia. Un dels més famosos és el d'Apol·lònia, de setze metres, on, segons la tradició, Sant Pau va predicar als cristians de Tessalònica.

Motjé fa notar que a Londres o a París, on els plàtans van ser plantats com a espècies ornamentals, n'hi ha una densitat molt baixa, a banda que presenten una menor incidència de malalties. Per tot plegat, és categòric: «Plantar a la Devesa és llençar diners; hi sobren del trenta al quaranta per cent dels plàtans. Tallant l'espai, s'eliminen focus contaminants, s'afavo-

Tots els estudis coincideixen que la Devesa és un geriàtric o un balneari de plàtans, però que, ben cuidats, poden viure molts d'anys

>> A dalt, la rajola inspirada en una fulla de plàtan, amb què s'han pavimentat diverses zones de l'entorn de la Devesa. A baix, fulla de plàtan verda.

reix la vida de la Devesa i es propicien noves dedicacions dels espais».

La idea de Motjé és compartida per un estudi del 2009 encarregat per l'Ajuntament a l'empresa Jardineria Moix, tot i que aquesta en talaria menys. L'estudi exposa que, per garantir la supervivència de la resta de plàtans del parc, en aquell moment calia talar el dinou per cent (uns cinc-cents exemplars) dels arbres que actualment hi ha als espais interiors que delimiten els passejos del parc. «L'eliminació dels plàtans més joves

assegura que la resta d'arbres tinguin més espai per continuar vivint», sostenia. En canvi, Motjé assegura que els plàtans de l'interior de les illes són els més naturalitzats i sans i, per tant, s'han de conservar.

Onze anys després, el biòleg i ambientòleg Ponç Feliu Latorre, actualment director del Parc Natural del Cap de Creus i director del Consorci del Ter (entre el 2011 i el 2020) i responsable de la Devesa entre 2002 i 2011 (en qualitat de regidor de Medi Ambient i Sostenibilitat en una primera etapa,

i de regidor de Medi Natural durant el tripartit) no ha canviat de pensament: «La gent es pensa que el que s'ha de fer a la Devesa és no tocar res perquè és un jardí històric, però si talem uns quants arbres garantim la continuïtat del parc». I en la mateixa línia, l'enginyer tècnic agrícola i jardiner d'ofici, Jordi Fàbrega, regidor de Medi Ambient i Sostenibilitat entre 2011 i 2015, també pensa que s'hi han de talar arbres: «El debat important no és si s'han de talar o no. Si se n'ha de talar un, es tala. El problema és el criteri: es talen per les atraccions i no pas perquè estan malalts o perquè això afavorirà el creixement d'un altre. El criteri general hauria de ser preservar la seguretat de la gent i evitar que caiguin arbres malalts». Una coincidència total amb Narcís Motjé, que insisteix a començar per tallar branques malaltes per salvar un arbre, però que mai no s'han de tallar perquè facin nosa a una atracció o a qualsevol instal·lació temporal, com s'ha fet diverses vegades en el cas de la sinya. Precisament, una de les actuacions immediates proposades per Motjé és el sanejament urgent dels arbres malalts tallant-ne branques o, directament, els exemplars sencers.

L'estudi de referència des del 2020 no en recomana, d'entrada, la tala: «Els arbres formen una capçada conjunta i s'han de gestionar com a tal»

En canvi, l'estudi de referència des del 2020 no recomana, d'entrada, la tala. De fet, com tots els estudis que s'han fet, també observa que els marcs de plantació són excessivament petits. Doctor Àrbol es decanta per la conservació: «Els arbres formen una capçada conjunta i s'han de gestionar com a tal». Això implica que són una unitat, en què un fa de contrafort de l'altre,

com en una fageda: «Aquest fet no és modificable per motius mecànics, almenys de manera general, i, per tant, no es poden fer eliminacions d'exemplars». Malgrat la seva preferència a mantenir-hi tots els exemplars, no s'està de concloure que «s'ha de valorar fer petites actuacions d'eliminació d'arbres en aquelles zones d'exemplars més joves. Aquestes eliminacions s'han de valorar de manera molt detinguda, i si hi ha dubtes, és millor conservar-los».

Es dona la coincidència que les dues darreres grans plantacions són de Joaquim Nadal i del seu avi, Josep Farreras. Una és del 1940; la dels arbres més primis dintre dels antics. En el cas del net, era alcalde quan es va fer el projecte del nus de la Devesa, en què es van fer tales, trasplantaments i replantacions: «Van quedar afectats un total de 400 arbres de diferents espècies en l'àmbit de l'obra: 250 van ser talats, dels quals 225 eren plàtans, i 150 més van ser trasplantats. D'acord amb el projecte, es van plantar 668 arbres nous i se'n van deixar 402 d'intactes a l'àmbit». En total, s'hi van afegir cent cinquanta plàtans més.

Risc de caiguda

Tot i que l'estudi de referència actual de l'Ajuntament proposa elaborar un pla de prevenció del risc de la Devesa, assevera que el perill de caiguda d'arbres és baix: «No s'han trobat exemplars amb la mateixa tipologia que l'arbre caigut. Creiem que el risc de caiguda d'exemplars nous és baix, però no és nul. Els coeficients bàsics de seguretat són entre moderats i baixos. Una fusta residual del 30 % pot ser insuficient en els casos més extrems d'esveltesa i exposició. És important reforçar el sistema radicular per millorar l'arrelament dels arbres. Els arbres inclinats presenten un risc més alt, degut a la reduïda dimensió del seu sistema radicular».

El regidor de Sostenibilitat i Participació, Martí Terés, ha anunciat que ja es treballa en el pla de prevenció de riscos de la Devesa, que inclou un protocol de tancament de la Devesa en cas que bufin vents amb ràfegues que sobrepassin els seixanta/vuitanta quilòmetres per hora. Per això, les activitats que habitualment es fan a la Devesa haurien de tenir un lloc alternatiu quan hi hagi previsió de ventades massa fortes. Jordi Fàbrega recorda que ja hi ha un pla de seguretat que

estableix el tancament de la Devesa si els vents bufen a més de cinquanta quilòmetres per hora, «però no s'ha aplicat mai».

Sobre les arrels i el reg

La compactació del sòl amoïna tant que l'Ajuntament vol protegir els exemplars històrics, més vells i alts, mitjançant un sistema de pilons per evitar que hi passin vehicles de firaires o marxants. Aquesta afirmació del 2020 és recurrent al llarg dels anys. El problema de la compactació és una conseqüència de l'activitat humana, especialment del pas de vehicles (a causa de mercats o fires) i, en menor grau, de persones. Un sòl compactat és poc permeable a l'aire i l'aigua, per la qual cosa en alguns moments crítics de l'any no arriba prou aigua a les arrels dels arbres i pateixen estrès hídric, a part que també afavoreix diferents fitopatologies i plagues. Per tant, cal una distància de seguretat. I és clar, tants caps, tants barrets: el 2009, el pla elaborat pels serveis tècnics municipals amb les empreses Jardineria Moix, Jardineria Sant Narcís i Josep Selga proposava una franja de protecció dels peus dels arbres que oscil·lava entre

>> *El contrast de les atraccions de Fires a la Devesa, sobre les quals tant s'ha discutit.*

tres i quatre metres. Admetien que per Fires es podria arribar a un metre del tronc, per a la qual cosa preveien posar planxes de formigó a terra fins a aquests quatre metres, per evitar que el pes de camions o altres estructures compactés el terra. A més, s'haurien d'haver protegit els troncs fins a una altura de dos metres.

Des del 1998, Motjé defensa que haurien de ser tres metres permanents, ja que, a parer seu, la compactació és el principal mal de la plataneda. Precisament, Narcís Motjé pensa que els dos mercats setmanals són agressius per a la Devesa, ja que hi entren camions molt pesants. Les Fires l'amoïnen menys, però si es prenen precaucions: «No dic que les Fires no es puguin fer, sinó que l'Ajuntament no fa actuacions adaptades a la Devesa, sinó que adapta la Devesa a les actuacions. Les atraccions s'haurien de posar sempre al lloc adequat per a la Devesa i no pas al lloc on volen anar». Martí Terés recorda que l'Ajuntament ja hi va eliminar aparcament i va limitar les zones de pas.

L'estudi de referència des del març del 2020, de Doctor Àrbol, especifica: «Les zones de camins suposen un obstacle per a la formació d'un sistema nou d'arrels que substitueixin les velles. S'haurien de separar les zones compactades uns cent cinquanta centímetres del tronc dels arbres amb un sistema de protecció eficaç. Sobre aquestes zones es podria aportar un jaç protector o deixar-hi les fulles. Es pot valorar fer tasques de descompactació mecànica, però no tots els sistemes són vàlids: és important no danyar les arrels que hi ha actualment».

En cada estudi nou apareix una contradicció amb algun aspecte d'un estudi precedent. Així, l'estudi de Jardineria Moix recomanava subsolar fins a trenta centímetres la terra per garantir-ne l'oxigenació. Per la seva banda, Motjé afegeix que mentre es llauri, es pot aprofitar per enterrar les fulles, ja que tenen més dificultat de descomposició sobre el terra. Tanmateix, l'estudi del 2009 preveia treure les fulles de les illes, perquè s'entén que hi dificulten la permeabilitat.

Aquests criteris entren en contradicció amb l'estudi de Doctor Àrbol: «L'estratègia de trituració de les fulles [referint-se a Motjé] afecta greument el creixement radicular nou i les arrels ab-

sorbents. En alguns casos produeix lesions importants en la zona del coll i dels cordons radiculars. La trituració i la pèrdua d'arrels absorbents fomenta el creixement d'herbes ruderals que mostren l'antropització del lloc i poden suposar una competència per als arbres. Els sistemes radiculars són molt petits en proporció amb les mides dels arbres. El sistema radicular antic està força envellit en capes molt fondes i parcialment actiu. En alguns casos està deteriorat».

Pel que fa al subsol, es va conèixer la composició de la Devesa gràcies a les sis cales geològiques fetes per l'estudi presentat el 2009 per la Jardineria Moix. Aquelles cales van permetre comprovar que en alguns punts del passeig de la Sardana hi ha prop d'un metre de fondària de runa provinent d'abocaments incontrolats dels anys cinquanta i seixanta del segle xx. Precisament, Isabel Salamaña, responsable de la Devesa entre el 1991 i el 2002, recorda els focs a la Devesa que

Es treballa en el pla de prevenció de riscos de la Devesa, que inclou un protocol de tancament de la Devesa en cas que bufin vents amb ràfegues que sobrepassin els seixanta/vuitanta quilòmetres per hora

>> Racó de la Devesa, amb un banc de travesses de fusta que forma part del nou mobiliari.

>> Les capçades dels plàtans es toquen i formen una volta vegetal ingràvida.

va haver de combatre en començar la seva etapa de regidora de Medi Ambient: «Hi havia un abocador industrial amb un caliu immens que no hi havia manera d'apagar. Hi cremaven rodes, llaunes de refrescs i aquells vasos de plàstic de ciris d'església». Malgrat que després es van començar a classificar les escombraries i a dur-les a abocadors controlats, hi havia un caliu impossible d'extingir: «Era un gran volcà que vam apagar gràcies a Toni Güell, aleshores cap de bombers i, com jo, de Santa Coloma de Farners. Va caldre comprar una retroexcavadora per desenterrar-ho tot, escampar-ho i apagar definitivament el foc. Si hi fan

excavacions, encara hi trobaran de tot».

Gràcies a aquelles prospeccions, es va confirmar la compactació que ha temut sempre Narcís Motjé. També es va detectar que algunes arrels eren prou fondes. Tot i això, Doctor Àrbol alerta que el sistema radicular antic està força envellit en capes molt fondes i parcialment actiu, i que en alguns casos està deteriorat.

La regulació del Ter

Una característica compartida dels plàtans amb més longevitat del planeta és que estan a prop d'una font d'aigua que els garanteix una irrigació permanent. Per això, la cura de les ar-

rels i garantir-ne el reg apareixen com dues constants en tots els estudis.

L'aigua va començar a ser un problema gros a partir dels anys seixanta, que es va començar a regular el Ter. Les conseqüències es van percebre fortament sobre el material vegetal una colla d'anys després, precisament quan va néixer el moviment «Salvem la Devesa», el 1976. Hi ha quatre fets que cal tenir ben presents: la construcció del pantà de Sau, el 1963; el transvasament d'aigua del Ter a Barcelona i la canalització de l'Onyar, el 1966, i la desviació del riu Guèll al seu curs actual i la construcció de l'embassament de Susqueda, el 1968.

L'estudi de Doctor Àrbol veu una relació entre la pluviometria i el creixement dels arbres. Tot i que no creu que els regs en siguin la principal font d'aigua, troba molt important que es mantinguin, i potser així es consolidaran. Tot i això, afegeix que «s'haurien d'incrementar els regs a manta especialment al juliol i a l'agost».

Per la seva banda, Narcís Motjé pensa que la Devesa hauria de ser un punt d'humitat permanent des del maig fins a l'octubre. «Fa vint anys que hi falta aigua, en tenim i no la fem servir», alerta, abans de recordar que hi ha set pous en perfecte estat, més la séquia Monar: «només es fa servir un pou i podria venir aigua de la Séquia, del Güell i de les Hortes». Precisament, com ja hem dit abans, els plàtans de més edat escampats arreu del món, alguns amb més de cinc segles de vida, es caracteritzen per tenir una font d'aigua permanent, tret que n'explica la longevitat.

Una de les paradoxes de regar és el fang: si es volen cobrir les necessitats d'aigua, s'ha de regar sovint; si es rega, hi ha fangueig, i el fang és poc atractiu per passejar-hi. Abans de la regulació fluvial i de la construcció dels murs de contenció per frenar les riudes i les inundacions a Girona, el problema eren els fluxos dels aqüífers freàtics.

Joaquim Nadal, Jordi Fàbrega, Ponç Feliu, Lluc Salellas o Isabel Salamaña defensen Narcís Motjé com la persona que coneix més bé l'arbrat de la Devesa. I Motjé insisteix que cal protegir-ne les arrels i regar-lo més, que calen treballs específics per determinar les patologies de cada arbre, i una partida anual per garantir els treballs de manteniment de l'arbrada.

Francament, els criteris dels diferents estudis són un cacau i creen confusió a la ciutadania no experta. Els polítics, per usar un genèric, fan acte de fe en l'estudi que ells han encarregat. L'adopció d'un criteri tècnic, d'un comitè d'experts permanent amb professionals de diferents disciplines, afavoriria la conservació de la plataneda i la planificació dels usos de la Devesa. Com quan es demana una segona o tercera opinió als metges. Precisament, Jordi Fàbrega, que és del sector de la jardineria, observa que les discrepàncies són qüestions molt tècniques, quasi actes de fe, diu, per la qual cosa apel·la a la cerca del consens a partir de les coincidències i de l'aprofundiment científic.

El debat es complica

L'exdirector del Consorci del Ter i actual director del Parc Natural del Cap de Creus, Ponç Feliu, fa notar que la Devesa no és un parc natural ni en té vocació: «És un parc urbà i prou. No hi ha biodiversitat, ja que és un conreu monoespècífic d'arbres. Tampoc cal pretendre que hi hagi biodiversitat, perquè la ciutat no n'està mancada i ja n'hi ha molta a Sant Daniel i a les Ribes del Ter». En canvi, veu possible fer-hi una zona de transició, una zona coixí, a la connexió amb el parc de les Ribes del Ter, un espai natural que forma part de la Xarxa Natura 2000 de la UE. Tanmateix, convé recordar que tot i el Pla Especial de Protecció del Ter, aprovat el 1992 i que afecta parcialment la Devesa, el 2010 l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) no va deixar treure el mur de les Ribes del Ter a la Devesa pel risc de riudades. Precisament l'any 2014 l'alcalde, Carles Puigdemont, va arribar a anunciar la voluntat d'enderrocar el mur per naturalitzar les Ribes del Ter pel costat del parc: «Volem aconseguir una continuïtat natural del riu cap a la Devesa». Una voluntat que persisteix: Martí Terés voldria trobar la fórmula per suprimir els murs que separen la Devesa del riu.

Feliu recorda que en alguns espais amb valor natural vetllats pel Consorci del Ter es fan talar plàtans, acàcies i ailants, ja que es tracta de tres espècies exòtiques naturalitzades, amb l'objectiu d'afavorir les espècies endèmiques. L'espècie *Platanus hispanica* (sigui quin sigui el sinònim amb què el vulguem anomenar: *Platanus densicoma*, *Platanus hybrida* Brot., *Platanus orientalis* L.

L'adopció d'un comitè d'experts permanent amb especialistes de diferents disciplines afavoriria la conservació de la plataneda i la planificació dels usos de la Devesa

var. acerifolia Aiton, *Platanus pyramidalis* i *Platanus acerifolia*) és conreada com a arbre ornamental, és a dir, que no és conegut en estat espontani, sinó que es considera originat d'una hibridació de *Platanus orientalis* i *Platanus occi-*

dentalis. Durant el segle XIX se'n van plantar molts en places, com a arbres de la llibertat, i a molts passejos i entrades de municipis, perquè fan molta ombra.

I així, arribarà un dia que algú podria qüestionar els plàtans de la Devesa. Uns diran que són importants perquè toleren molt bé la pol·lució atmosfèrica, d'altres recordaran que els plàtans no són eterns, que si són amenaçats per plagues estranyes és perquè són una anomalia ecològica, i comentaran que les fulles no es podreixen perquè no hi ha bacteris a l'ambient amb capacitat per descompondre-les, per això veiem tantes setmanes el terra de la Devesa encatifat, i és també per això que Motjé va decidir triturar-les i enterrar-les amb la llaurada. Els giro-nins més profunds defensaran els plàtans i els ecologistes més radicals proposaran que els deixin morir en pau i que els substitueixin per les espècies autòctones que ja hi ha a les Deveses de Salt i a les Ribes del Ter.

>> La Devesa il·luminada pels focs artificials de final de Fires de Sant Narcís.

